

dosavadního zpracování terénní dokumentace a nálezů. Následuje méně obvyklý, nicméně cenný výběr fotografií, připomínající klíčové osobnosti výzkumných prací i další, tzv. všední momenty výzkumu. Největší část prvního svazku zabírá katalog hrobů, soustřeďující všechny nálezové okolnosti, kresebnou i fotografickou dokumentaci a zároveň přehled nálezů. Na závěr jsou připojeny antropologické posudky z jednotlivých sezón a dva exkurzy – numismatický posudek denáru knížete Jaromíra a chemický rozbor skleněného korálku. Vzhledem k tomu, že oba posudky jsou velmi stručné a věnují se vždy jednomu předmětu, působí jejich samostatné zařazení neústrojně; smysluplnější by bylo zahrnutí jejich výsledků přímo do katalogu. Podobnou otázku si lze položit i v případě antropologické analýzy. Jakkoliv lze tušit, že se jedná o jakési edice antropologické zprávy, spojení archeologické i antropologické části na jednom místě by nepochybně zvýšilo čtenářský komfort a usnadnilo by další práci s katalogem.

Druhý svazek, na kterém se vzhledem k vážné nemoci nemohl přímo podílet autor výzkumu Zdeněk Smetánka, přináší speciální studie a analýzy některých vybraných problémů. Jako první je uvedena obsáhlá studie Jana Frolíka, přinášející základní archeologické vyhodnocení. Pozornost je věnována běžným archeologickým kategoriím – uspořádání pohřebišť, podobě a úpravě hrobových jam, poloze koster a jejich dislokaci, studie přináší i základní typologický a chronologický rozbor nálezového fondu. V závěru je připojeno stručné srovnání s dalšími pohřebišti v areálu Pražského hradu a s dalšími českými pohřebišti.

Následuje studie Z. Smetánky o nálezech vajec a jejich skořápek, přetištěná z dokončeného rukopisu. Další kapitoly jsou věnovány chemickému rozboru skleněných předmětů, technologickému průzkumu šperků a metalografické analýze stříbrných šperků. Posledně jmenované pasáže jsou publikovány v angličtině; jakkoliv můžeme respektovat snahu o srozumitelnost zahraničnímu čtenáři, vzhledem k tomu, že se jedná jen o dílčí kapitoly a klíčové partie jsou napsány česky, působí toto řešení zvláště. Poslední kapitola podrobně rekapituluje výsledky experimentální výroby replik některých typických šperků; tyto (částečně již dříve publikované) texty přinášejí velmi cenné informace nejen k technologickému postupu šperkařské práce, ale i k organizaci a časové náročnosti zlatnického řemesla.

Předložená práce zaplňuje významnou mezeru v publikaci klíčových lokalit české středověké archeologie a otevírá tak dveře k jejich

historickému zhodnocení. Lze jen doufat, že tato výzva nezůstane oslyšena.

MARTIN ČECHURA

Jan HAVRDA – Michal TRYML, *Nebovidy. Středověká osada v pražském podhradí*, NPÚ – ú. o. p. hl. město Praze, Praha 2014 (= Archeologické prameny k dějinám Prahy 6)

475 s., ISBN 978-80-87220-12-2

Záchranné archeologické výzkumy v městských jádrech představují v současné době naprostou většinu archeologických akcí středověkého období. Zatímco množství pramenů a dílčích poznatků strmě roste, technické zpracování výsledků, jejich vyhodnocení a odpovídající zpřístupnění zůstává neuralgickým bodem české archeologie. Najít odpovídající způsob publikace, který by umožnil jednak zpracovat ono nepředstavitelné množství nálezů a zároveň dojít ke smysluplným závěrům, je úkol značně obtížný, a není tak divu, že u nezanedbatelného množství archeologických pracovišť vede spíše k rezignaci.

Pracovištěm, které v posledních letech udává trend české archeologie (a to ještě jaksi mimochodem, bez halasné deklarace svého postavení), je archeologické oddělení Národního památkového ústavu, ú. o. p. v Praze. Jeho špičkové postavení je zřetelné nejen v organizačních záležitostech nebo v kvalitě terénní práce, ale v neposlední řadě právě i v publikační činnosti. Všechny tyto kvality se zřetelně odražejí v šestém svazku ediční řady Archeologické prameny k dějinám Prahy s poměrně nenápadným titulem. Ve skutečnosti se jedná o velice důležitou studii k dějinám Prahy i k počátkům českého státu.

Samotná kniha se skládá ze tří samostatných oddílů. Pro čtenáře je nejdůležitější část první s prostým názvem Nebovidy, zaniklé vsi na území dnešní Malé Strany. Je rozdělena do tematických kapitol věnovaných přírodnímu prostředí a zdrojům surovin, jednotlivým chronologickým etapám osídlení, opevnění, církevním stavbám a pohřebišťům, komunikacím, výrobním areálům a podobě obytných domů. Každá z těchto kapitol přináší nové a překvapivé poznatky, jejichž dopad dalece přesahuje pouhé poznání drobné osady, později pohlcené rychle se rozšiřujícím městem. Již na konci 10. nebo v průběhu 11. století byla vybudována mohutná fortifikace, vymezující rozsáhlý

prostor navazující na již dříve opevněné podhradí Pražského hradu. Rozsah této plochy dovoluje uvažovat o protourbanistických záměrech přemyslovských knížat, zcela se míjejících s výpovědí římských pramenů.

Ve sledované oblasti se nacházejí dvě církevní stavby s raně středověkými kořeny – kostel sv. Vavřince, zrušený a sekularizovaný v roce 1784, a areál kláštera sv. Maří Magdaleny. V obou případech byly objeveny (nepřímě) doklady starších svatyní. U kostela sv. Vavřince jde o obtížně interpretovatelný úsek opukového zdiva v severovýchodním koutě loď, porušující existující pohřebiště a zároveň překrytý základem románského kostela. V areálu karmelitánského kláštera byla mimo část gotického kostela odkryta pravděpodobně románská kvádríková věž, opět porušující starší pohřebiště. Počátky pohřbívání u obou kostelů lze klást (u sv. Maří Magdaleny jen v rámci širšího intervalu) už do 11. století. Jedná se o další z řady dokladů vztahů raně středověké sakrální stavby a již existujícího pohřebiště. Tyto vztahy teprve čekají na důkladnou interpretaci v kontextu vývoje církevních struktur českých zemí. Pravděpodobně až do 12. či 13. století je možné datovat několik obytných kvádríkových staveb.

Se strukturou sídliště úzce souvisí poloha a směr komunikací. Jejich nejstarší fáze (10.–11. století) nebyla zatím zachycena, počátek dodnes dochované páteřní komunikace v jižní části dnešní Malé Strany spadá až do 12. století. Poměrně podrobně byly zdokumentovány okruhy řemeslné výroby, např. zpracování kostí, textilu či méně obvyklá výroba opukových hmoždířů. Velký význam mělo zpracování železa i neželezných kovů, doložena byla dokonce i práce s drahými kovy. Podoba obytných domů byla důkladněji prozkoumána pouze v Nebovidské ul. čp. 450 a Karmelitské ul. čp. 387. Zde se nacházely pozůstatky nejméně čtyř domů ve vzájemné superpozici, datované do 12.–14. století. Jednalo se o zahloubené stavby se vstupní šjíjí, s dřevěnou, v poslední fázi s opukovou konstrukcí. Poměrně cenné jsou doklady parcelní hranice ve formě mēlkého žlábků provázeného řadou kůlových jamek. První část knihy je doplněna exkurzou rekapitulujícím současný stav péče o archeologické památky, způsoby jejich prezentace a možnosti ochrany cenných archeologických terénů.

Druhá část monografie obsahuje některé podrobnější zpracované studie a výsledky speciálních analýz. Jako první je zařazen text Jiřího Varhaníka o vývoji kostela sv. Vavřince ve světle starších stavebně historických průzkumů a dílčích poznatků z celkové rekonstrukce stavby. Na Varhaníkovu stať přímo navazuje rozbor

středověkých nástěnných maleb z pera Zuzany Vřetečkové. Dále jsou zde publikovány výsledky antropologického zpracování pohřebišť u kostela sv. Vavřince (P. Kubálek), analýzy vzorků spojených s neželeznou metalurgií (J. Zavřel) a důležitý vhlad do přírodního prostředí a složení vegetace středověkého města na základě archeobotanických analýz (P. Kočár – R. Kočárová).

Třetí část knihy představuje chronologicky seřazený katalog všech pozitivních archeologických výzkumů z let 1969–2013. Zahrnutý jsou různé typy výzkumů, od bodových sondáží přes dokumentaci liniových výkopů až k rozsáhlým předstihovým výzkumům. Řada novějších výzkumů není dosud vyhodnocena, přesto se podařilo představit nejdůležitější výsledky, provázené reprezentativním výběrem terénní dokumentace i archeologických nálezů.

Knihla o Nebovidech je daleko více než jen představením výsledků několika archeologických výzkumů. Je zároveň metodickým vzorem, jak je možné (ba dokonce nutné) přistupovat k archeologickým výzkumům ve středověkém městě. Význam práce podtrhuje i pečlivá grafická úprava a velmi kvalitní tisk. Zároveň se však nabízí otázka, zda je možné podobných výsledků dosáhnout i v dalších městech. Přestože v řadě lokalit (Brno, Olomouc, Hradec Králové a jiné) probíhají výzkumy na vysoké úrovni, podobné výsledky, k jakým dospělo archeologické oddělení pražského památkového ústavu, jsou zatím stále v nedohlednu.

MARTIN ČECHURA

František KAŠIČKA – Bořivoj
NECHVÁTAL, *Hrady, hrádky
a tvrže na Strakonicku, Blatensku
a Vodňansku*, Strakonice 2014

630 s., 268 + 183 obr., ISBN 978-80-905572-0-8

Vizuálně i obsahově přitažlivá kniha je sice druhým vydáním publikace *Tvrže a hrádky na Strakonicku* (1986), autoři však obsah přepracovali, doplnili a mimo jiné rozšířili o velké hrady, které původně pojednány nebyly. Na původní vydání odkazuje velikost knihy s ne zcela typickým čtvercovým formátem, byť s tím rozdílem, že nové vydání je v pevných deskách a také podstatně obsáhlejší (původní vydání mělo 264 stran oproti 630 stranám v novém). Publikace pojednává celkem o 143 lokalitách, přičemž v původním vydání jich bylo 111. V rámci tohoto poměrně velkého souboru se setkáme jen se čtyřmi velkými hrady, Strakonice, Střelou, Blatnou a Helfenburkem